

06.09.2021

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Pirkanmaan liitto pitää ilmastolain valmistelua tarpeellisena. Elokuussa julkaistu IPCC:n tuorein arviointiraportti kokoaa keskeiset viestit ilmastotutkijoilta. Sen tulokset osoittavat, että ilmastolain uudistaminen on erittäin ajankohtaista ja tärkeä tuki kansalliselle ilmastotyölle. Ilmastolain avulla Suomi sopeuttaa lainsäädäntönsä EU:n ja kansallisten tavoitteiden mukaiseksi. Laki on kirjoitettu tiiviiksi ja ytimekkääksi, mikä antaa liikkumavaraa lain toteuttamisessa.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että ehdotus sovittaa yhteen ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen suuntaavien toimenpiteiden suunnittelua ja seurantaa.

Maakunnan liittojen rooli maakuntien aluekehityksestä, maakuntakaavoituksesta ja EU-rahoituksen koordinaatiosta vastaavana viranomaisena sekä kuntien ja maakunnan välisen yhteistyön edistäjänä on laaja-alainen. Maakunnille ilmastotyö on kiinteä osa maakunnan kehittämistyötä ja alueiden rooli ja merkitys ilmastotyön edistäjänä on viime vuosina kasvanut. Maakuntakaavassa ja liikennejärjestelmäsuunnitelmassa ilmasto- ja vähähiilisyystekijät ovat keskeinen osa suunnittelua, jolla turvataan järjestelmätason ratkaisuja niin hillinnän kuin sopeutumisen osalta. Lisäksi laki alueiden kehittämisestä määrittää maakunnan liiton tehtäväksi luonnonvarojen kestävää käyttöä ja ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista ja laadukkaan elinympäristön tilaa koskevan suunnittelun yhteistyön edistämisen. Tulevassa laissa onkin syytä viitata aluekehittäislainsäädännössä ja maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä maakunnan liitoille määriteltyihin tehtäviin.

Ilmastonmuutokseen vastaaminen on keskeinen osa maakuntaohjelmaa, maakuntakaavaa, liikennejärjestelmätyötä ja älykkään erikoistumisen strategiaa (EU:n edellyttämä alueellinen tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan strategia, jolla suunnataan Euroopan rakenne- ja investointirahastojen rahoitusta). Yhdessä nämä muodostavat olemassa olevaan suunnittelujärjestelmään pohjautuvan maakunnallisen ilmastotyön kehikon, jolla voidaan kohdentaa ja vauhdittaa ilmastotyötä sekä vastata kunkin maakunnan paikallisiin haasteisiin juuri niissä

parhaiten toimivilla ratkaisuilla. Maakunnan liiton lakisääteisten suunnittelutehtävien lisäksi maakunnilla on muitakin merkittäviä keinoja ilmastotyön edistämiseen, kuten alueelliset hiilineutraaliustiekartat, energiastrategiat ja erilaiset toimenpideohjelmat kuten sähköautojen latausverkoston alueelliset kehittämissuunnitelmat.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Kansalliset ja alueelliset ilmastotoimet perustuvat kansainvälisissä sopimuksissa asetettuihin jäsenvaltioita sitoviin ilmasto- ja päästötavoitteisiin. Selkeät hiilineutraaliustavoitteet luovat ilmastopolitiikalle suuntaa. Suomi on asettanut EU:ta tiukemman ilmastotavoitteen, mikä tarjoaa myös mahdollisuuden edelläkävijän ja ratkaisijan rooliin, ja parantaa maamme sekä toimijoiden kilpailukykyä.

Pirkanmaa on sitoutunut useiden maakunnan kuntien tavoin täyttämään Suomen ympäristökeskuksen HINKU-verkoston kunnille ja maakunnille asettamat päästövähennystavoitteet ja kriteerit, jotka ovat kansallisia ilmastotavoitteita tiukemmat. Hiilineutraaliustavoite tarkoittaa, että vuoden 2007 päästötasosta vähennetään vuoteen 2030 mennessä kasvihuonekaasupäästöjä 80 %. Loppu 20 % ajatellaan sidottavan hiilinieluihin tai tarpeen vaatiessa kompensoidaan muilla keinoin.

Pirkanmaan liitto on ilahtunut, että oikeudenmukaisen siirtymän näkökulma on huomioitu lakiluonnoksessa, Tätä on kuitenkin syytä edelleen korostaa, kun sääntely yksityiskohtaistuu.

EU:n päästövähennystavoitteiden toteutumiseksi komissio on antanut ehdotuksen uudistetusta metsiä ja maankäyttöä koskevasta LULUCF-direktiivistä heinäkuussa 2021. Direktiivin mukaan maankäyttösektorille tulisi jäsenmaakohtaiset tavoitteet nielujen kasvattamiseksi. On hyvä, että ilmastolakiin ja sen mukaiseen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmään kirjataan tavoitteeksi myös varmistuminen Suomea sitovista sopimuksista sekä Euroopan unionin lainsäädännöstä johtuvien kasvihuonekaasujen vähentämisestä ja seurannasta, nielujen vahvistamisesta sekä sopeutumista koskevien velvoitteiden täyttymisestä.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämismääräys (5 §)

Pirkanmaan liitto pitää hyvänä, että kunnallisten viranomaisen edistämismääräys on nostettu mukaan lakiin. Oikeudenmukaisen siirtymän toteutuminen vaatii alueellisten erityispiirteiden parempaa huomioonottamista, sillä päästövähennyspolut riippuvat paikallistason mahdollisuuksista. Paikallisen ja alueellisen tason rooli ilmastotyön toteuttajana ja paikallisten olosuhteiden asiantuntijana on ilmastopolitiikan täytäntöönpanossa tärkeää.

Maakuntien liitoilla voisi olla operatiivinen ja aktiivinen rooli osana ilmastolain kokonaisuutta, sillä liiton lakisääteiset toiminnot, kuten maakuntakaavoitus, liikennejärjestelmätyö ja aluekehitys, kytkeytyvät ilmastotyön ytimeen. Samalla erityisesti pienten ja keskisuurten kuntien ilmastotyön tukeminen on keskeisessä asemassa, sillä aluetason resursseilla voidaan tukea paikallisen ilmastotyön kehittymistä. Esimerkiksi biodiversiteetin, energiajärjestelmien ja vesihuollon kehittämiseen liittyvässä työssä maakuntien liitot tekevät jo tällä hetkellä kattavaa yhteistyötä niin alueiden kuntien, ELY-keskusten kuin myös muiden maakuntien kesken. Työ linkittyy vahvasti maakuntien laatimiin strategioihin ja ohjelmiin, ja maakunnilla on myös entuudestaan tarvittavaa tietopohjaa ja resursseja laaja-alaista tarkastelua vaativiin kehittämistoimiin niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä kontekstissa.

Pirkanmaan liitto korostaa, että ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen kannalta keskeiset kokonaisuudet tulee ratkoa pitkäjänteisesti hallinnollisista rajoista riippumatta. Tämä systeeminen lähestymistapa on mahdollista vain riittävän laajojen suunnittelukokonaisuuksien avulla. Pirkanmaan liitto näkee, että maakuntakaava on keskeinen työkalu maankäytön pitkän aikavälin ratkaisujen selkärankana. Ilmastotoimien suunnittelussa on voitava huomioida riittävän laajat alueet sekä päästöjen hillinnän että hiilinielujen kasvattamisen näkökulmasta. Maakuntakaava ja maakunnallinen suunnittelu tarjoavat kunnille myös selkänöjää hankalissa seudullisissa päätöksissä ilmastonmuutoksen hillintään liittyen. Tämä tulee ottaa huomioon myös maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa. Ilmastolain viimeistelyssä onkin tärkeää, että yhteenkytkentä erityisesti valmistelussa olevien maankäyttö- ja rakennuslain, metsälain sekä luonnonsuojelulain osalta on tiivis.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Pirkanmaan liitto toteaa, että ilmastonmuutokseen sopeutumisen osalta sekä maakunnan liittojen että kuntien roolia tulisi kehittää ja tuoda paremmin esiin lakitekstissä. Kunnilla on merkittävä rooli sopeutumistoimien käytännön toteutuksessa. Koska kunnilla on hyvin erilaiset voimavarat ja käytettävissä olevat resurssit ilmastotyöhön, tulisi maakunnat nähdä nykyistä selkeämmin sopeutumistoimien koordinoijana ja yhteisenä ilmastoresurssina aluetasolle. Maakuntien rooli tulee huomioida kansallisen sopeutumistyön jalkauttamisessa ja tavoitteenasettelussa. Maakuntien yhteistyöverkosto on vuoden 2021 alussa asettanut työryhmän kirkastamaan maakuntaliittojen roolia sopeutumistyössä sekä työnjakoa ELY-keskusten kanssa. Työryhmässä on mukana edustajat ELY:stä, maa- ja metsätalousministeriöstä sekä Ilmatieteen laitokselta. Työ valmistuu syksyllä 2021.

Lakiesityksen 10§:n mukaisesti sopeutumis suunnitelmaan sisältyisi tarpeen mukaan myös alueellinen tarkastelu, mikä olisi voimassa olevaan ilmastolakiin verrattuna uusi sisältövaatimus. Sen tavoitteena olisi tunnistaa alueellisia erityistarpeita sopeutumisessa. Pirkanmaan liitto pitää kannatettavana alueellisten erityistarpeiden tunnistamista sopeutumistoimienpiteiden edistämiseksi.

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma ja sen perustelut on kuvattu lakiehdotuksessa melko suppeasti. Olisi tärkeää miettiä suunnitelman suhdetta maankäytön ohjaamiseen, mm. parhaillaan uudistettavaan maankäyttö- ja rakennuslakiin, metsälakiin ja luonnonsuojelulakiin. Ilmastolain ja maankäyttö- ja rakennuslain tulisi tukea toisiaan ilmastomuutoksen hillinnässä. Maankäytön ohjaamisella ja suunnittelulla kaikilla kaavatasoilla ja niiden puitteissa tehtävällä suunnittelu- ja osallistamistyöllä on merkittävää vaikutusta maankäytön ilmastovaikutuksiin ja niiden hillitsemiseen sekä kompensaatioon. Kestävän yhdyskuntarakenteen sekä liikenne- ja energiajärjestelmän tavoittelu maankäytön ohjausjärjestelmällä vaikeutuu, jos seudullisen yhdyskuntarakenteen ja energiakokonaisuuden ohjaus maakuntakaavalla heikkenee maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa.

Pirkanmaan liitto korostaa, että eri lakien sisällön muun muassa hiilinielujen ja biodiversiteetin säilymisen ja vahvistamisen kannalta tulee tukea aidosti toisiaan. Myös Tapion laatimia valtakunnallisia metsänhoidon suosituksia uudistetaan parhaillaan ja työn on määrä toteuttaa hallitusohjelman maankäyttösektorin ilmastotavoitteita. On tarpeen huolehtia siitä, että myös metsänhoitosuosituksukset tulevat olemaan linjassa ilmastolain tavoitteiden kanssa.

Pirkanmaan liitto on ilahtunut siitä, että säännöksessä vahvistettaisiin myös kansalaisten osallistumisoikeuksia. Vuorovaikutteinen suunnittelu on tärkeä osa ilmastolain toteuttamista sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että vaikeita hiilinieluihin ja hiilensidontaan liittyviä kysymyksiä ratkotan valtakunnallisin linjauksin ja toimenpideohjelman.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Seurannan rooli korostuu ympäristön kantokyvyn rajojen näkökulmasta. SYKEN valtakunnallinen päästölaskenta tarjoaa yhteisen ja yhteismitallisen pohjan maakuntien ja kuntien ilmastotyön seurantaan. Lisäksi päästöjen kehitystä seurataan maakunnan omilla keskeisillä indikaattoreilla. Tätä seurantaan tullaan kehittämään joustavasti sitä mukaa, kun tietoa ja menetelmiä on saatavilla.

Pirkanmaan liitto toteaa, että olisi hyvä, mikäli seurannassa voitaisiin huomioida myös kulutusperäiset päästöt, jotka tuodaan osaksi SYKEN tekemää päästölaskentaa lähivuosina. Nämä ovat keskeisiä tekijöitä kokonaispäästöjä arvioitaessa, vaikka ilmastolain suora vaikutus niihin onkin vähäinen

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

-

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Suomen ilmastopaneeli on osoittanut tarpeellisuutensa ja on hyvä, että sen rooli vahvistetaan myös laissa

Muutoksenhaku (22 §)

-

Esityksen vaikutukset

-

Muita huomioita

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen osalta on luontevaa, että sopeutumistyö järjestyy kansallisen sopeutumis suunnitelman kautta. Kuitenkin voidaan todeta, että maakunnan liitoilla on yhdessä muiden alueellisten toimijoiden kanssa keskeinen rooli siinä, että valtakunnalliset tavoitteet kohdistetaan oikein suhteessa alueelliseen haavoittuvuuteen, joka vaihtelee merkittävästi. Tästäkin näkökulmasta kuntien ja maakuntien ilmastotyöhön on osoitettava riittävät resurssit, linjassa maa- ja metsätalousministeriölle ehdotettuihin lisäresursseihin alueelliseen ja hallinnon rajat ylittävään tarkasteluun.

Pirkanmaan liitto esittää, että lakivalmistelussa huomioidaan riittävällä painoarvolla, mitä maankäyttö- ja rakennuslaissa ja aluekehityslainsäädännössä säädetään liittyen maakuntien liittojen tehtäviin. On tärkeää ymmärtää, että maankäyttö- ja rakennuslaki uudistuessaan saattaa kaventaa merkittävästi maakuntien liittojen laatimien maankäytön suunnitelmien ohjausvaikutusta ja suunnitelmien sisältöä ja roolia ylipäätään. Tämä voi aiheuttaa myös ilmaston kannalta epäsuotuisia vaikutuksia, kun maakunnallista kehitysohjelmaa ei välttämättä voida enää edistää yhtä vahvasti oikeusvaikutteisella maankäytön ohjauksella, mihin myös alueen kunnat nykylainsäädännön puitteissa ovat sitoutuneet.

Scarpellini Elisabet
Pirkanmaan liitto